

Sygn. akt **III AUa 1131/15**

## WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 marca 2016 r.

**Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych**

w składzie:

Przewodniczący: SSA Izabela Halik

Sędziowie: SSA Marta Sawińska (spr.)

del. SSO Robert Macholak

Protokolant: st.sekr. sąd. Alicja Karkut

po rozpoznaniu w dniu 1 marca 2016 r. w Poznaniu

sprawy **I. B.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w P.**

o odstąpienie od żądania zwrotu z tytułu nienależnie pobranych świadczeń

na skutek apelacji Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Koninie

z dnia 18 marca 2015 r. sygn. akt III U 385/14

o d d a l a apelację.

|                          |                   |                    |
|--------------------------|-------------------|--------------------|
| del. SSO Robert Macholak | SSA Izabela Halik | SSA Marta Sawińska |
|--------------------------|-------------------|--------------------|

## UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w P. decyzją nr (...) z dnia 9 kwietnia 2014 r. po rozpatrzeniu wniosku **I. B.** z dnia 6 grudnia 2013 r. nie odstąpił od żądania zwrotu kwoty nienależnie pobranych świadczeń z funduszu rentowego określonych decyzją z dnia 15 lutego 2013 r. (znak: (...)) za okres 01/2013 w kwocie 2.150 złotych.

Rozpoznając odwołanie od powyższej decyzji złożone przez **I. B.**, wyrokiem z dnia 18 marca 2015 r. Sąd Okręgowy w Koninie w sprawie III U 385/14 zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że odstąpił od żądania od odwołującej **I. B.** zwrotu kwoty nienależnie pobranych świadczeń określonych decyzją z dnia 15 lutego 2013 r. w kwocie 2.150 zł.

Spornym w przedmiotowej sprawie było to, czy w przypadku odwołującej możliwym jest odstąpienie w całości lub w części od domagania się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, a więc czy decyzja organu rentowego nie uwzględniająca wniosku **I. B.** była prawidłowa.

W pierwszej kolejności Sąd Okręgowy uzasadniając swoje rozstrzygnięcie wskazał, że w sprawie poza sporem pozostawało to, że uzyskana przez odwołującą kwota 2.150 złotych z tytułu renty rodzinnej przysługującej zmarłej I. D. była świadczeniem nienależnie pobranym w rozumieniu art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, gdyż kwestia ta została prawomocnie rozstrzygnięta wyrokiem Sądu Okręgowego w Koninie z dnia 27 czerwca 2013 r. wydanym w sprawie o sygn. akt III U 303/13. Bezsporne zatem jest to, że po stronie odwołującej istniał obowiązek zwrotu świadczenia.

Mając na względzie treść zaskarżonej decyzji, Sąd Okręgowy przywołał zatem przesłanki warunkujące możliwość odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia określone w art. 84 ust. 8 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz w analogicznym przepisie zawartym w art. 138 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i stwierdził, że w przedmiotowej sprawie zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek w rozumieniu powyżej powołanych przepisów ustawy systemowej oraz emerytalnej, który przemawia za odstąpieniem od żądania od I. B. zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości.

W ocenie Sądu Okręgowego o powyższym decyduje przede wszystkim trudna sytuacja majątkowa oraz stan zdrowia odwołującej. Z przeprowadzonych dowodów wynika bowiem, że odwołująca dysponuje niewielką kwotą renty rolniczej oraz dochodami, jakie otrzymuje z tytułu dzierżawy gospodarstwa rolnego. Środki te są w dużej mierze przeznaczane na pokrycie bieżących zobowiązań i utrzymanie, gdyż to na odwołującej spoczywa ciężar utrzymania i ponoszenia kosztów związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Były mąż odwołującej utrzymuje się z prac dorywczych i w świetle zeznań odwołującej nie partycypuje w kosztach eksploatacyjnych domu, przeznaczając osiągnane dochody jedynie na własne potrzeby. Odwołująca nie może również liczyć na pomoc własnych dzieci, które same znajdują się w trudnej sytuacji i ciężko jest im zapewnić utrzymanie dla własnych rodzin. Realna wysokość uzyskiwanych przez odwołującą dochodów jest przy tym jeszcze niższa, gdyż część świadczenia rentowego podlega zajęciu komorniczemu i odwołującej do wypłaty pozostaje kwota 550 złotych. Ponadto zły stan zdrowia I. B. spowodowany przede wszystkim cukrzycą, nadczynnością tarczycy oraz wystąpieniem zmian zwyrodnieniowych okolic bioder i bólów kręgosłupa, czyni z niej osobę niezdolną do pracy, a w świetle wniosków opinii biegłych odwołująca powinna regularnie korzystać z opieki medycznej.

Powyższe okoliczności odnoszące się do sytuacji majątkowo - osobistej odwołującej są w ocenie Sądu Okręgowego wystarczające dla przyjęcia, że uznanie roszczeń organu rentowego w zasadzie pozbawi odwołującą na dłuższy czas możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych (w tym w szczególności zdrowotnych), pogorszy i tak już trudną sytuację materialną, a sprzecznym z zasadami współżycia społecznego byłoby doprowadzanie do powiększenia zadłużenia u odwołującej.

Ponadto, Sąd Okręgowy wskazał – mając na względzie okoliczności, w jakich I. B. uzyskała nienależne świadczenia, – iż w jego ocenie w zachowaniu odwołującej nie sposób doszukiwać się celowego działania motywowanego chęcią nieuzasadnionego wzbogacenia się kosztem środków pozostających w dyspozycji organu rentowego. Okoliczność wypłaty przez odwołującą świadczenia była podyktowana śmiercią matki i koniecznością zorganizowania pochówku. Odwołująca otrzymała wprawdzie na ten cel zasiłek pogrzebowy jednakże został on wypłacony w późniejszym czasie. Natomiast bezspornym jest, że odwołująca musiała ponieść już wcześniej pewne koszty związane z zorganizowaniem pogrzebu. Ponadto Sąd miał na uwadze okoliczność, że nienależne świadczenie dotyczy tylko jednego miesiąca, a zatem zubożenie po stronie organu rentowego nie jest szczególnie duże.

Biorąc pod uwagę, dokonane powyżej ustalenia Sąd Okręgowy na podstawie art. 477<sup>14</sup> § 2 k.p.c. zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego, o czym orzekł w sentencji wyroku.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia wywiódł pozwany organ rentowy, który zarzucił naruszenie art. 138 ust 1 i 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS przez zmianę decyzji organu rentowego. Nadto apelujący w treści apelacji wskazał, że ustalenie, iż zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności przemawiające

za odstąpieniem od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń jest sprzeczne z zebrany materiał dowodowy i narusza art. 84 ust 8 ustawy systemowej.

W uzasadnieniu organ rentowy podkreślał, po przywołaniu treści art. 84 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, że w jego ocenie nie zachodzą szczególne okoliczności uzasadniające odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych przez odwołującą świadczeń. Odwołująca jest współwłaścicielką nieruchomości położonej w K. I oraz gospodarstwa rolnego składającego się z 3 działek o łącznej powierzchni 6,71 ha, a nadto otrzymuje świadczenia rentowe z KRUS w kwocie 912,01 zł, co oznacza, iż organ rentowy ma możliwości, aby podjąć czynności egzekucyjne.

Odwołująca I. B. wniosła o oddalenie apelacji.

### **Sąd Apelacyjny zważył, co następuje :**

Wniesioną apelację organu rentowego należało oddalić, albowiem przedstawione w niej stanowisko jest bezzasadne.

W pierwszej kolejności Sąd Apelacyjny wskazuje, iż w przedmiotowej sprawie spełnione zostały przesłanki uprawniające Sąd odwoławczy do sporządzenia uzasadnienia wyroku z pominięciem podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, co dopuszcza regulacja zawarta w art. 387 § 2<sup>1</sup> k.p.c. Zgodnie z treścią tego przepisu, jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji, a w apelacji nie zgłoszono zarzutów dotyczących tych ustaleń, uzasadnienie wyroku może zawierać jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

Apelujący organ rentowy nie podnosił w apelacji zarzutu błędnych ustaleń faktycznych, a treść apelacji skupiła się na zarzucie błędnej wykładni przepisu art. 84 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. - Dz. U. z 2015 r., poz. 748 – dalej ustawa emerytalna).

Apelujący podnosił także, iż Sąd I instancji naruszył treść art. 138 ust 1 i 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Wskazać jednak w tym miejscu należy, że przywołany przez organ rentowy przepis stanowi, że osoba, która nienależnie pobrała świadczenia (za nienależnie pobrane świadczenia uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu), jest obowiązana do ich zwrotu. Poza sporem w sprawie było to, że uzyskana przez odwołującą kwota 2.150 zł była świadczeniem nienależnie pobranym w rozumieniu art. 138 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z FUS i po stronie I. B. istniał obowiązek jego zwrotu, albowiem zostało powyższe stwierdzone prawomocnym wyrokiem z dnia 27 czerwca 2013 r. wydanym w sprawie III U 303/13 przez Sąd Okręgowy w Koninie, w którym to wyroku Sąd oddalił odwołanie I. B. od decyzji organu rentowego z dnia 15.02.2013 r. zobowiązującej ją do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

W związku z treścią zaskarżonej decyzji, należało natomiast rozważyć, czy w przedmiotowej sprawie – tak jak uznał Sąd I instancji – zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek w rozumieniu art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej, który przemawia za odstąpieniem od żądania od I. B. zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

Przywołany art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. – Dz.U. 2015 r., poz.121 – dalej ustawa systemowa) stanowi, że Zakład może odstąpić od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, odroczyć termin ich płatności albo rozłożyć je na raty, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności.

Analogicznie o możliwości odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z uwagi na szczególnie uzasadnione okoliczności stanowi art. 138 ust.6 ustawy emerytalnej, który stanowi, że organ rentowy może odstąpić od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, zmniejszyć wysokość potrąceń, ustaloną zgodnie z art. 140 ust. 4 pkt 1, lub zawiesić dokonywanie tych potrąceń na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności.

Zważyć należy, że powołane przepisy nie precyzują pojęcia „szczególnie uzasadnionych okoliczności”, jednakże utrwalone jest już, aby dokonując oceny ich występowania kierować się stanem majątkowym i rodzinnym dłużnika, jak też realną możliwością zwrotu świadczenia, biorąc także pod uwagę stan jego zdrowia i możliwości podjęcia pracy pozwalającej na zwrot nienależnie pobranego świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższy z dnia 15 grudnia 2009 r., II UK 147/09, Lex nr 577846, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2012 r., III UK 47/11, Lex nr 1212060). W ramach katalogu przykładowych okoliczności uzasadniających stosowanie ulg wskazuje się na: brak majątku, z którego możliwe byłoby dochodzenie od osoby zobowiązanej zwrotu świadczeń; ustalenie, że w przypadku zwrotu świadczeń osoba zobowiązana lub osoby pozostające na jej utrzymaniu zostałyby pozbawione niezbędnych środków utrzymania; ciężką chorobę powodującą niezdolność do pracy lub niepełnosprawność osoby zobowiązanej, członka jej rodziny lub innej osoby pozostającej na jej utrzymaniu; wiek osoby zobowiązanej; zdarzenia losowe (kradzież, wypadek, pożar, powódź, inne klęski żywiołowe) powodujące szczególne trudności w sytuacji materialnej osoby zobowiązanej (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 26 marca 2013 r., III AUa 3/13, Lex nr 1306038, wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 października 2012 r., III AUa 217/12, Lex nr 1236500).

Sąd Apelacyjny uważa, że Sąd Okręgowy, mając na uwadze powyższe przesłanki dokonał w motywach swojego rozstrzygnięcia właściwej oceny sytuacji majątkowej i życiowej odwołującej I. B. i tym samym według Sądu drugiej instancji, brak jest podstaw by ją kwestionować.

Ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że odwołująca znajduje się w trudnej sytuacji życiowej i materialnej, a także ma problemy ze zdrowiem. Powyższe pozwala na przyjęcie, że konieczność dokonania przez wnioskodawczynię spłaty zadłużenia doprowadziłaby w konsekwencji do pozbawienia jej już niezwykle szczupłych środków niezbędnych do zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Świadczenie rentowe, które odwołująca otrzymuje z KRUS i które obok niewielkich dochodów z tytułu dzierżawy jest jej jedynym źródłem utrzymania i stałego dochodu, I. B. przeznaczona na bieżące potrzeby życiowe – utrzymanie gospodarstwa domowego, (które spoczywa na jej barkach, gdyż były mąż, z którym zamieszkuje nie partycypuje w utrzymaniu domu zgodnie z oświadczeniem odwołującej) i spłatę zobowiązań (długów – przede wszystkim zaciągniętych na remont domu, w którym odwołująca zamieszkuje). Co istotne należy mieć na uwadze, że świadczenie rentowe wypłacane jest jej w uszczuplonej wielkości, gdyż jego część jest zajęta przez komornika. Nie sposób także pominąć tego, iż odwołująca zgodnie z opinią biegłych lekarzy sądowych jest osobą niezdolną do pracy i powinna być pod stałą opieką lekarza. Odwołująca jednak z uwagi na trudną sytuację materialną i brak środków finansowych na zakup leków nie podejmuje stałego leczenia.

Z uwagi na powyższe ustalenia jednoznacznie stwierdzić należy, że Sąd Okręgowy trafnie przyjął, że zaspokojenie roszczeń organu rentowego w zasadzie pozbawi odwołującą możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i pogorszy i tak trudną sytuację materialną odwołującej, chociażby przez to, że powiększy się jej zadłużenie, z którego spłatą odwołująca ma trudności. Sprzeczne z zasadami współżycia społecznego byłoby zatem nakazanie odwołującej spłaty, bezspornie nienależnie pobranego świadczenia rentowego.

W tym miejscu podkreślić należy, że przepis art. 84 ust. 8 ustawy systemowej spełnia funkcję ochronną - jego celem jest w szczególności zabezpieczenie zobowiązanych do spłaty należności przypadających na rzecz organu rentowego przed pozbawieniem ich wskutek powyższego możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Organ rentowy, wydając zaskarżoną decyzję, winien zatem - kierując się zasadą uwzględniania słusznego interesu obywateli - baczyć na wskazany powyżej cel regulacji. (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 8 stycznia 2008 r., III AUa 1826/06, Lex nr 466386).

W przedmiotowej sprawie nie można stracić z pola widzenia także tego, iż okoliczności, w których odwołująca pobrała nienależnie jej świadczenie były wyjątkowe, podyktowane śmiercią matki i koniecznością zorganizowania jej pochówku, – na który odwołująca nie posiadała zabezpieczonych niezbędnych środków finansowych, a zasiłek pogrzebowy został wypłacony w późniejszym czasie.

Ubocznie Sąd Apelacyjny wskazuje, że z punktu widzenia dokonywania kontroli prawidłowości zaskarżonej decyzji, ocena sytuacji ubezpieczonej i jej możliwości realizacji obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia bez

uszczerbku dla jej egzystencji powinna odnoście się do stanu faktycznego istniejącego w dacie wydania decyzji, nie można jednak nie wspomnieć, że obecnie z dokumentów przedstawionych przez odwołującą w odpowiedzi na apelację wynika, iż nie jest ona już współwłaścicielką ziemi, z której organ rentowy chciałby podjąć egzekucję, albowiem majątek ten został sprzedany a środki finansowe, które zostały uzyskane ze sprzedaży odwołująca przeznaczyła na bieżące potrzeby życiowe - przede wszystkim na spłatę znacznych zadłużeń. Jedynym źródłem utrzymania obecnie odwołującej jest zatem niska renta i istnieje duże prawdopodobieństwo, że egzekucja należnej organowi rentowemu kwoty, pomijając już powyżej wskazany aspekt, że znacznie pogorszyłaby i tak trudną sytuację materialną odwołującej, okazałaby się bezskuteczna.

Z uwagi na powyższe, w ocenie Sądu II instancji w okolicznościach niniejszej sprawy zasadne jest przyjęcie, że zachodzą "szczególnie uzasadnione okoliczności" w rozumieniu art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej w postaci możliwości pozbawienia I. B., w przypadku zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń, niezbędnych środków do utrzymania, co stanowi uzasadnioną podstawę do odstąpienia od żądania zwrotu tych należności.

Z tych wszystkich względów stwierdzić należy, że apelacja nie zawiera uzasadnionych podstaw stanowiąc tylko polemikę z prawidłowymi ustaleniami i właściwymi wnioskami Sądu Okręgowego, toteż apelacja taka podlega oddaleniu z mocy art. 385 k.p.c.

|                          |                   |                    |
|--------------------------|-------------------|--------------------|
| del. SSO Robert Macholak | SSA Izabela Halik | SSA Marta Sawińska |
|--------------------------|-------------------|--------------------|